TEATTERIJÄRJESTÖJEN KESKUSLIITON KOMMENTIT SIVISTYS- JA VALTIONVARAINVALIOKUNNILLE VALTION VUODEN 2017 KULTTUURIN TALOUSARVION OSALTA

Teatterijärjestöjen keskusliitto keskittyy lausunnossaan analysoimaan valtionosuutta saavien teattereiden määrärahoja tulevan vuoden talousarviossa. Eli katsotaan, mikä ammattiteattereiden taloustilanne on tällä hetkellä ja lähitulevaisuudessa. Tämän arvion jälkeen kommentoimme käynnistettyä museoiden, teattereiden ja orkestereiden valtionosuusjärjestelmän uudistustyötä.

VOS-teattereiden rahoituksen jälkeen esitämme muutamia huomioita teatterialan freelancereiden toimeentulosta. Toteamme, että luovan alan freelancerit olisivat erinomainen perustulon kohderyhmä (kokeilun jatkuessa?)

Lopuksi kommentoimme Taiteen edistämiskeskuksen hallinnon kriisiä.

1. TAUSTAA AMMATTITEATTEREIDEN TALOUDESTA JA TOIMINNASTA

1.1. Teatteri on alueensa innovatiivinen vetovoimatekijä

Runsaassa sadassa vuodessa on onnistuttu rakentamaan maantieteellisesti kattava, ammattimaisesti toimiva, laadukas teatteriverkko, joka on taiteenlajina alueellisesti tasa-arvoisesti kaikkien saavutettavissa. Teatteri tarjoaa paitsi teattereiden oman esitystoiminnan, myös esitysvierailuja, yleisötyötä, erilaisia sosiaalisia hankkeita ja muita tapahtumia. Teatteri elävöittää kotikuntaansa, on vetovoimatekijä myös muulle kulttuurille, innovaatioille ja yritystoiminnalle. Pelkästään teatterissakävijät käyttävät runsaasti muitakin alueensa palveluita teatteriin tullessaan.

1.2. Teatteri työllistää, luo illuusioita ja pistää ajatukset liikkeelle

Maailmassa, jossa lähes kaikki tapahtuu netissä, taidelaji, joka perustuu ihmisten läsnäoloon, on harvinainen. Teattereiden kuluista suuri osa, jopa 70 %, menee henkilöstömenoihin. Tämä johtuu siitä, että esitykset rakennetaan käsityönä teattereissa. Kutakin esitystä varten tarvitaan suunnittelutyötä (teksti, dramaturgia, ohjaus, lavastus, puvut, äänet, valot, kenties videot, musiikki), pajojen (puusepänverstaat, metalliverstaat) valmistustyötä, myyntiä, markkinointia ja vähän hallintoakin. Kun ihmistyötä on paljon, siitä tulee merkittävä kulu, vaikka teattereiden palkat tunnetusti ovat erittäin alhaiset eivätkä yleisesti yllä lähellekään suomalaisia keskipalkkoja. Kulttuurin mieltä ruokkivan vaikutuksen ohella politiikkojen onkin hyvä havaita teatterin erinomaisen tehokas työllistävä vaikutus. Kierrätys ja edullisesti tekemisen taidot ovat lisäksi teattereissa huippuluokkaa. Siellä tehdään jatkuvasti sekundasta priimaa.

1.3. Julkinen tuki mahdollistaa maailmanluokan teatterielämyksen kaikille kansalaisille

Teattereiden tulot tulevat karkeasti ottaen kolmesta lähteestä: Valtion ja kunnan tuki sekä omarahoitus eli lippu- ja muut tulot (yhteistyöstä, sponsoroinnista, oheistarvikemyynnistä, mahdollisesta ravintolamyynnistä). Julkinen rahoitus on mahdollistanut sen, että teattereiden lippujen hinnat on voitu pitää maltillisen hintaisena. Samoin julkinen tuki on mahdollistanut sen, että Suomen pinta-alaltaan suuressa, harvaan asutussa maassa, on voitu tehdä monenlaisia teoksia ja siten tarjota katsojille sellainen kulttuurikattaus, joka on ominaista kulttuurimaalle ja

kulttuuriselle sivistykselle. Jokainen voi arvata, mitä suomalaiselle teatterille tapahtuisi, jos teatterin kulut olisi katettava pelkillä lippukuluilla. Taiteellinen taso romahtaisi ja ohjelmistosuunnittelu perustuisi lähinnä kovaan arvailuun siitä, mistä yleisö kulloinkin olisi valmis eniten maksamaan.

2. HUOMIOITA VALTIONOSUUTTA SAAVIEN TEATTEREIDEN RAHOITUKSESTA TALOUSARVIOSSA 2017

2.1. Kikyyn perustuva leikkaus pitänee tuen ennallaan v. 2017

Vertailua aikaisempiin budjetteihin vaikeuttaa VOS-alojen (teatterit, museot, orkesterit) yhdistäminen samalle momentille. Henkilötyövuoden hinta ja niiden määrä on kuitenkin relevantti muuttuja, jonka avulla eri vuosia voidaan luotettavasti verrata keskenään. Vuoden 2017 talousarvioesityksessä teattereiden arvonlisäveroton htv-hinta on 52.882 euroa ja htv-määrä edelleen 2.469. Vastaavat luvut vuodelle 2016 ovat 52.771 ja 2.469.

Valtionosuusteattereihin kohdistuva kilpailukykysopimuksen vaikutus on leivottu sisään huomattavan monimutkaiseen laskelmaan, joka esitellään VOS-momentin 31 perusteluissa. KiKy-vaikutukseksi lasketaan työnantajakulujen säästöä kohdassa “Kilpailukykysopimuksen vaikutus”. Yhteensä katsotaan VOS-alojen säästävän 1.302.000 euroa. Tämä summa leikataan pois VOS-alojen tuista. Totuus on, että jos alan palkkakustannukset pysyvät suurin piirtein ennallaan, työnantajamaksuissa tosiasiassa säästetään melko tarkkaan se määrä, joka laskennallisesti kikyn vaikutuksena vähennetään henkilötyövuoden hintalaskelmassa.

2.2. Indeksiä sovelletaan vuosien tauon jälkeen

Leikkauksesta huolimatta talousarvioon laskettu teattereiden henkilötyövuoden hinnannousu johtuu siitä, että **indeksikehityksen annetaan taas vaikuttaa VOS-alojen htv-kehitykseen.**Indeksithän piti vuosien keskustelujen jälkeen palauttaa VOS-määrärahojen osalta käyttöön vuonna 2008, mutta jo vuoden 2011 jälkeen indeksien käyttö loppui lähes kokonaan, ja palattiin entiseen tilanteeseen, jossa määrärahat eivät kustannustason noususta huolimatta ole seuranneet indeksejä. Tämän lisäksi tukea on leikattu useaan kertaan. Tänä vuonna indeksi jälleen huomioidaan laskelmassa, koska yhdessä kilpailukykysopimuksen vaikutusten kanssa lopputulos on miinusmerkkinen. Voitaneen kuitenkin perustellusti vaatia, että nyt kun taas on palattu indeksien käyttöön, niiden käytön tulee jatkua tulevanakin vuosina - myös kun indeksit korottavat määrärahoja.

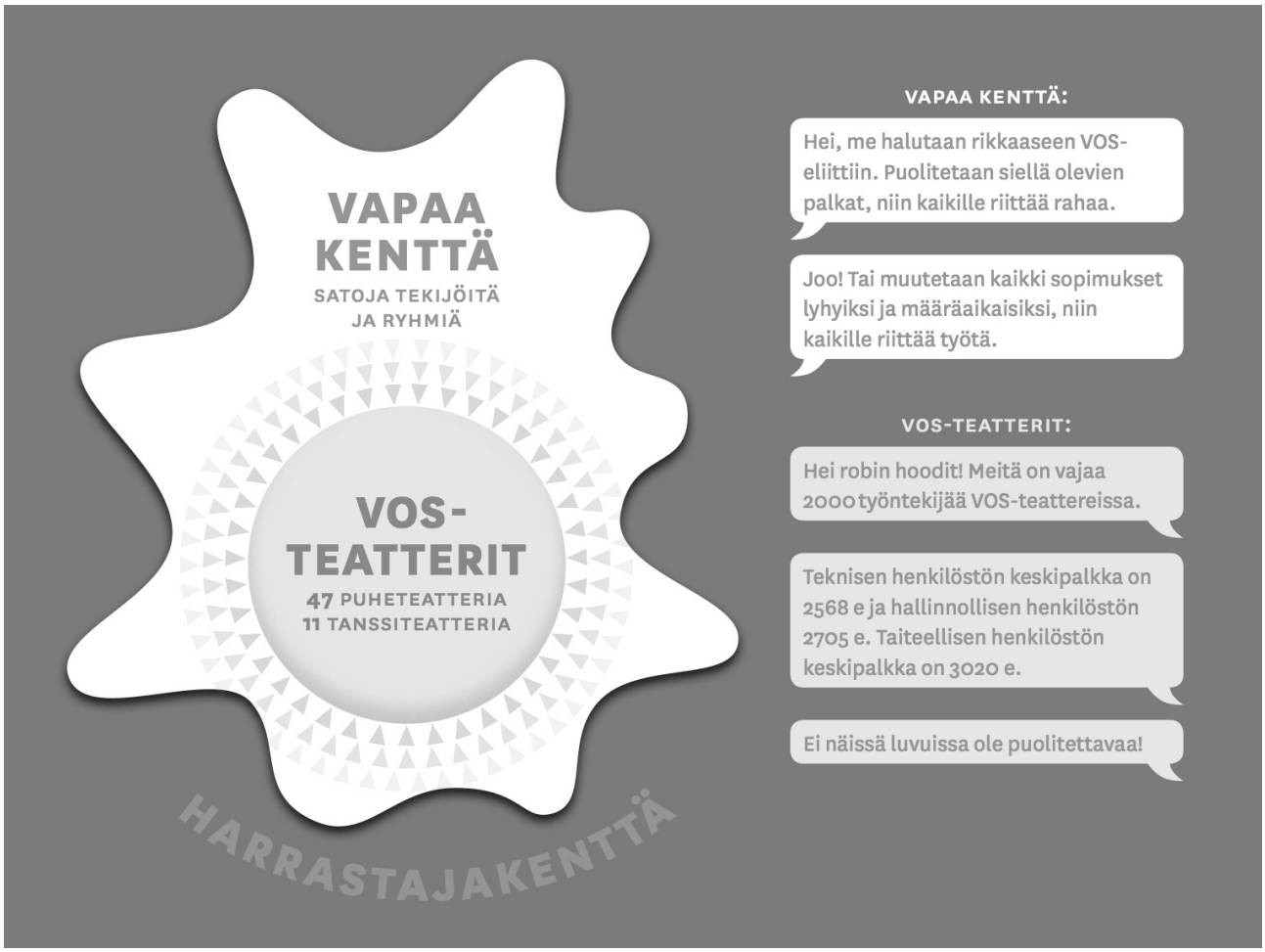
3. TEATTEREIDEN VALTIONOSUUSJÄRJESTELMÄN UUDISTUSHANKE

Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen on asettanut asiantuntijatyöryhmän, jonka tehtävänä on valmistella ehdotus museoiden, teattereiden (mukaan lukien tanssi ja sirkus) ja orkestereiden valtionosuusjärjestelmän uudistamiseksi. Työryhmän toimikausi kestää 31.10.2017 asti. Suomen teatterijärjestöjen keskusliitossa hanketta ei vastusteta, mutta kiinnitämme huomion valmistelun suppeaan aikatauluun. Lisäksi taustavalmistelusta on kokonaan jätetty pois työntekijäliitot. Tämä ei hyvin vastaa neuvotteluun ja rakentavaan yhteistyöhön perustuvaa yhteistyötä esittävän taiteen alalla.

Uudistushanke toteutetaan aikana, jolloin talous on ollut vuosia laskussa. Tämä herättää huolta, koska hankkeen vetäjät ovat moneen kertaan arvioineet, että valtion resurssit eivät lähiaikana ole kasvussa. Uudistushankkeen ohjausryhmään (ja

hankkeen koordinaattorina toimivan Sitran järjestämiin yleisiin tapahtumiin) on kutsuttu väkeä niin valtionosuutta saavien instituutioiden sisältä kuin ns. vapaan kentän edustajia. Edustus on ollut omiaan herättämään keskustelua siitä, ovatko valtionosuutta saavien instituutioiden määrärahat koko teatterikentän kentän tavoiteltavana.

Tilanne VOS-järjestelmän uudistamisen osalta näyttää tältä:

Suomen teatterijärjestöjen keskusliitto ei vastusta keskustelua tai uudistuksia, kunhan prosessit ovat rakentavia ja huomioivat koko alan tasapainoisen kehittämisen.

Puuttumatta sen enempää sisällöllisiin painotuksiin, Suomen teatterijärjestöjen keskusliitto esittää seuraavaa:

Museoiden, teattereiden ja orkestereiden valtionosuuksiin on kohdistettu vuosina 2012—2016 yhteensä 18 miljoonan euron säästöt. Säästöt on toteutettu yksikköhintoja alentamalla. Lisäksi vuosina 2014 ja 2016 on toteutettu indeksikorotuksia vastaavat säästöt, yhteensä noin 1,6 miljoonaa euroa.

Kun valtionosuusalojen rahoitusjärjestelmää uudistetaan, on alan kehittämisen ja koko järjestelmän uudistamisen mielekkyyden kannalta erittäin keskeinen kysymys, jaetaanko vain jo vuonna 2017 olennaisesti kutistuneita resursseja uudella tavalla vai

kehitetäänkö uusia kulttuurialojen toimintaa ja sen vaikuttavuutta eteenpäin vieviä rakenteita. Tilanteessa, jossa valtiontalouden kestävyysvaje ymmärrettävästi rajaa olennaisesti mahdollisuuksia tehdä suuria taloudellisia irtiottoja, riittäisi VOS-alojen rahoituksen palauttaminen vuoden 2011 tasolle jo huomattaviin avauksiin kentän toiminnan kehittämiseksi.

Siksi esitämme, että viimeistään vuodesta 2020 alkaen, tarvittaessa portaittain, valtionosuusaloille palautettaisiin vuosina 2012-2016 säästetyt 18 miljoonaa euroa.

4. FREELANCEREIDEN TOIMEENTULO

Pirstalemainen työ, työsuhteen ja yrittäjyyden rajapinnassa toimiminen, sosiaaliturvan epävarmuus

Luovan alan freelancerit ovat korkeasti koulutettuja. Freelancertöitä tehdään kaikissa ammattiryhmissä, ei vain taiteilijatöiden osalta. Freelancereita on monenlaisia ja myös tuloissa on suuria eroja. Pienellä osalla menee taloudellisesti hyvin, mutta valtaosalla on toimeentulostaan ja tulevaisuudestaan jatkuva pelko. Työn imu on kuitenkin kova ja motiivit tehdä taidetta ovat ideologisia, periaatteellisia eikä niistä tingitä. Neuvotteluasema työn tarjoajan kanssa on heikko. Työ on sirpalemaista ja toimeentulo kerätään puroina monesta eri lähteestä. Työttömyysjaksot ovat osa arkielämää suurelle osalle. Enenevässä määrin työn tarjoajat vaativat, että työ tehdään työsuhteen sijasta laskuttamalla. Näin yritysmäisesti toimiminen on tullut monen arkeen, usein kuitenkin pakosta. Sosiaaliturvassa on suuria puutteita. Jos on pakosta tehnyt yrittäjätyötä työsuhteisten töitten lomassa, voi tulla TE-keskuksessa tulkituksi yrittäjäksi eikä saakaan ansiosidonnaista työttömyysturvaa, vaikka olisi ikänsä maksanut työttömyyskassan maksuja. Jos toimii osuuskunnan kautta, pyrkien tätä kautta synnyttämään työsuhteen, mahdollista on, että on taas maksanut työttömyysturvan varalta kaikki maksut, mutta tulkitaan, että kyseessä ei olekaan ollut työsuhde. Sellaiselle henkilölle, joka jatkuvasti toimii työsuhteisten töitten ja toimeksiantojen rajapinnassa ja jolla ei ole mitään omia toiveita ja ajatuksia todellisesta yrittäjyydestä, sosiaaliturvan epävarmuus aiheuttaa suurta stressiä.

4.1. Freelancereiden sosiaaliturvan korjaaminen

Itsensä työllistäjien sosiaaliturvaa voi korjata. Tässä muutama ehdotus:

- Osuuskunnan kautta tehty työ tulkitaan työsuhteiseksi työksi.
- Määräykset työnantajan työntekijän työajan seurannasta päivitetään ja tunnustetaan se, että nykyisissä töissä työantajan silmien alla työskentely ei läheskään aina ole mahdollista tai järkevää.
- Yrittäjänä tehty työ voidaan vakuuttaa omassa työttömyyskassassa työsuhteisten töitten ohessa.
- Sosiaaliturvan tulee olla yhtäläinen työsuhteessa ja itsensä työllistäjien muissa muodoissa tekemien töiden osalta.

4.2. Perustulon kokeilu luovien alojen freelancereihin

Vuoden 2017 alussa alkavan perustulokokeilun yksityiskohdat ovat tarkentuneet. Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt lausuntoja ehdotuksesta, jolla

perustulokokeilu toteutettaisiin. Kokeiluun on tarkoitus ottaa mukaan 2 000 henkilöä, jotka saavat työttömyysturvaa, peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea.

On jo puhuttu perustulokokeilun mahdollisesta seuraavasta vaiheesta. Suomen teatterijärjestöjen keskusliiton tavoitteena on, että perustuloa kokeillaan seuraavassa vaiheessa luovan alan freelancereihin. Perustulokokeilun tarkoituksena oli maan hallituksen hallitusohjelmassa ”selvittää, voiko perustulon avulla vähentää köyhyyttä ja väliinputoamista, vähentää sosiaalietuuksiin ja verotukseen liittyvää byrokratiaa ja kannustaa työntekoon”. Luovan alan itsensä työllistäjät, freelancerit, ovat täydellinen perustulon kohderyhmä ja on erittäin luultavaa, että perustulokokeilun tavoitteet saavutettaisiin heidän osaltaan erinomaisesti.

5. TAITEEN EDISTÄMISKESKUS (TAIKE) HALLINNON KRIISI

Taiteen edistämiskeskusta uudistettiin vastikään ja uusi toimintamalli on ollut käytössä vasta muutaman vuoden. Luovilla aloilla on yleisesti todettu, että uudistuksen jälkeen asiantuntijatyö on Taikessa vähentynyt alakohtaisesti, toiminta-avustuspäätökset ovat jatkuvasti myöhässä ja organisaatio on byrokratisoitunut. Kiinnitämme sivistysvaliokunnan huomion tähän ja toivomme, että Taiken organisaatiouudistus otetaan evaluoinnin kohteeksi ja lähdetään kehittämään ratkaisuja havaittuihin ongelmiin.

Helsingissä 18.10.2016

Kunnioittavasti,

Karola Baran
Puheenjohtaja
Suomen Teatterijärjestöjen keskusliitto

Yhteisöllisyys, kokemukset, tarinat – niitä tarvitaan myös vaikeina aikoina.
Säilytetään teatterit tulevillekin polville.

Jäsenjärjestöt

Lavastus- ja pukusuunnittelijat ry
Suomen Assitej ry
Suomen Näytelmäkirjailijat ja Käsikirjoittajat ry
Suomen Näyttelijäliitto ry
Suomen tanssi- ja sirkustaiteilijat ry
Suomen Teatterinjohtajaliitto ry
Suomen teatteriohjaajat ja dramaturgit ry
Suomen Teatterit ry
Teatterialan Ammattilaiset ry
Teatterikeskus ry
Teme - Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto
Työväen Näyttämöiden Liitto